

követhetetlen (de talán éppen a regénnyel megragadható) komplexitása” – írta *Regényregény* című esszéjében Sándor Iván. Ha tetszik, Kundera regényének a regény fejlődéstörténetében való elhelyezését, s ezáltal az *Irgalom* regénytörténeti helyét is láthatjuk ebben a pár sorban.

A kérdés ezek után már csak az, hogy tarthatjuk-e két korszak reprezentatív regényének a szóban forgó munkákat. Németh a gondolkodását leginkább megmutató regényének tartotta az *Irgalom* című munkát. Kundera is erős általánosításra törekedett, mégis azt kell mondanunk, hogy a huszadik századi művészet egyik legátfogóbb jellemzőjének a reprezentativitás eltűnése látszik, s az, hogy a reprezentativitás helyére a változatok gazdagsága kerül, így ezeket a munkákat egyszerűen két különböző korszak regényének látjuk. Ha pedig a regényekben „az életről töprengő szellem hosszan elnyúló változásai” mutatkoznak meg, ahogyan azt Sándor Iván mondja, akkor az *Irgalom* és a *Halhatatlanság* című regények közötti különbözőséget is megérthetjük. Míg az *Irgalom* az élet értelmét hirdette, addig a *Halhatatlanság* az önmagán túlmutató élet értelmetlenségéről, lehetetlenségéről, a hasznosság elvének minden mást maga alá temető uralomra jutásáról beszél. Nem véletlen, hogy Kundera Kafka „leszámazottja”, s nemcsak azért, mert mint írta, „Prágában Kafka regényei egyé olvadtak az élettel”, hanem azért, mert ő maga is a magánszférából kiindulva mutatta meg, miképpen tűnnek el a világból az emberi vonások. Németh László a maga életpoklait, s gondolati konstrukcióinak kudarcait megélve harmóniát kereső íróként őrzi magát az időben: az Én és a külső világ párharcában életműve lezárulásakor a külső világot az Én táplálójának, segítőjének látta; Kundera az Én és a külső világ harcában az Én bukásra ítéltségét mutatta be, jelezve, hogy az egyszerű hasznosságon (hol van ettől Kertész Ágnes életműve!) túl ez a társadalom elpusztít minden sajátos, akár csak egyetlen emberre jellemző törekvést is. Németh az emberiség jövőjét – használjuk itt Domokos Mátyás kifejezését –, „utolsó ítéletként” a szétziláltság-szétesettség leküzdésében, az emberi vonások újbóli érvényesülésével tudta csak elképzelni. Megszerzett – s aztán majd újra eltűnő – hite mondta ezt vele.

FŰZ VERONIKA PLAKETTJE